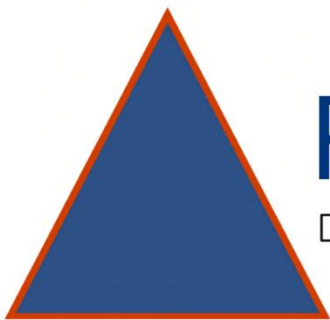




READY Baltics

Disability Inclusive Preparedness



EESTI PUHETEGA INIMESTE KODA
ESTONIAN CHAMBER OF PEOPLE WITH DISABILITIES



Lietuvos Negalios
Organizacijų Forumas



Nuo perspėjimo iki veiksmo: įtraukus pasirengimas ekstremalioms situacijoms Lietuvoje

Advokacijos santrauka

Turinys

Nuo perspėjimo iki veiksmo: įtraukus pasirengimas ekstremalioms situacijoms Lietuvoje	1
Advokacijos santrauka	1
1. Oro pavojus: išmoktos pamokos įtraukiam pasirengimui	3
2. Kai evakuacija tampa sudėtingesnė	5
Lieka neatsakytų klausimų:	5
Situacijos, kai žmogus nesievakuoja	6
3. READY Baltics: nuo individualaus pasirengimo iki veikiančios sistemos	7
4. Reikalingi pokyčiai	8
Mūsų siekiami pokyčiai	8
1. Parengti praktines gaires organizacijoms, teikiančioms pagalbą asmenims su negalia	9
2. Užtikrinti informacijos apie ekstremaliąsias situacijas prieinamumą	9
3. Planuoti ne tik evakuaciją, bet ir pagalbos tęstinumą	9
4. Įtraukti asmenis su negalia ir jiems atstovaujančias organizacijas kaip partnerius	9
5. Kvietimas veikti	10
5. Apie READY Baltics	11
6. Susisiekiame	11

1. Oro pavojus: išmoktos pamokos įtraukiam pasirengimui

Pastaraisiais metais Lietuvoje reikšmingai sustiprintas pasirengimas ekstremaliosioms situacijoms, daugiau dėmesio skiriant asmenų su negalia poreikiams. Teisės aktuose įtvirtinti prieinamumo reikalavimai ir pareiga ekstremaliųjų situacijų metu atsižvelgti į asmenų su negalia poreikius. Įgyvendintos iniciatyvos ir projektai, skirti rinkti duomenis apie asmenų su negalia poreikius, sudaryti galimybes jiems savarankiškai registruoti savo poreikius bei įtraukti pačius asmenis į pasirengimo procesus.

Tačiau patirtys ekstremaliųjų situacijų metu rodo, kad perspėjimo sistemos, priedangos ir krizių valdymo planai ne visuomet užtikrina asmenų su negalia saugumą.

Tai ypač aiškiai parodė 2026 m. gegužės 20 d. Vilniuje ir kituose regionuose paskelbtas oro pavojus. Gyventojai turėjo veikti nedelsdami: suprasti, kas vyksta, įvertinti pavojų, rasti saugią vietą ir ją pasiekti. Situacija iškėlė klausimų dėl visuomenės ir institucijų pasirengimo bei atskleidė praktines problemas, susijusias su galimybe patekti į priedangas, informacijos prieinamumu ir perspėjimų bei nurodymų aiškumu.

Asmenims su negalia kilo įvairių iššūkių ir kliūčių: neprieinamos arba užrakintos priedangos, informacijos apie jų prieinamumą trūkumas, neprieinamas informavimas ekstremaliosios situacijos metu, ypač kurčiųjų bendruomenei, neaiškos instrukcijos žmonėms, kurie negali evakuotis savarankiškai arba kuriems reikalinga intensyvi pagalba. Taip pat kilo neaiškumų, kaip turėtų elgtis darbuotojai, teikiantys pagalbą asmenims su negalia – socialiniai darbuotojai, asmeniniai asistentai ir individualios priežiūros darbuotojai.

Informacija apie priedangų prieinamumą savivaldybių informacijos šaltiniuose buvo pateikiama nenuosekliai. Net kai priedanga buvo pažymėta kaip prieinama, trūko informacijos apie jos realų prieinamumą asmenims su skirtingomis negaliomis ir apie pagalbą, kurios galima tikėtis ten nuvykus.

Asmenims, kuriems reikalinga nuolatinė ir intensyvi pagalba, kilo dar reikšmingesnis klausimas – **kaip turi elgtis žmogus, kuris negali pasiekti priedangos savarankiškai?**

LNF atliktos asmenų su negalia apklausos apie pasirengimą duomenimis, 53 proc. respondentų nurodė, kad savarankiškai pasiekti priedangos negalėtų ir jiems reikėtų

pagalbos. Vertinant galimybę savarankiškai nuvykti į gyventojų surinkimo punktą, dar daugiau – 62 proc. respondentų teigė, kad evakuacijos metu jiems reikėtų pagalbos.¹

Oro pavojus taip pat atskleidė rimtas informacijos ir komunikacijos prieinamumo kliūtis. Kurčiųjų bendruomenės atstovai nurodė, kad televizijoje skelbiama informacija apie pavojų nebuvo pateikiama su vertimu į lietuvių gestų kalbą ar subtitrais. Kai kurie žmonės gavo informaciją vėliau iš kolegų ar kitais neformaliais kanalais, nors situacijoje reikėjo veikti nedelsiant.

Ši patirtis parodė svarbų pasirengimo **principą**:

Pasirengimas nereiškia tik perspėjimo gavimo. Žmonės turi suprasti perspėjimo turinį, žinoti, ką daryti toliau, kur vykti, ir kokios pagalbos gali tikėtis ten nuvykę.

Todėl įtraukus pasirengimas negali apsiriboti vien perspėjimo išsiuntimu ar informacija apie prieinamą priedangą. Būtina užtikrinti:

- Prieinamą komunikaciją ir alternatyvius komunikacijos būdus.
- Aiškią informaciją apie priedangas ir veiksmus tais atvejais, kai evakuotis į priedangą nėra įmanoma arba saugu.
- Aiškias institucijų ir specialistų atsakomybes.
- Individualizuotos pagalbos planavimą ir išankstinį susisiekimą su asmenimis, kuriems gali prireikti pagalbos.
- Organizacijų ir darbuotojų pasirengimą.
- Būtinąsios pagalbos tęstinumą nelaimės metu.
- Asmenų su negalia švietimą ir pasirengimą.

¹ Lietuvos negalios organizacijų forumas. Žmonių su negalia poreikiai ekstremaliųjų situacijų metu, 2026. <https://www.inf.lt/wp-content/uploads/2026/07/Tyrimo-„Zmoniu-su-negalia-poreikiai-ekstremaliuju-situaciju-metu-ataskaita-galutine.pdf>

2. Kai evakuacija tampa sudėtingesnė ²

Kaune veikiančios „Arkos“ bendruomenės patirtis rodo gerą pasirengimo organizacijos lygmeniu praktiką.

Reaguodama į oro pavojaus grėsmes, bendruomenė parengė paprastą vidinį veiksmų algoritmą, kuriame paaiškinama, ką oro pavojaus metu turėtų daryti asmenys su intelekto negalia ir darbuotojai. Jame nurodyti penki konkretūs veiksmai, kurių reikėtų imtis:

1. Sustok ir klausyk.
2. Eik kartu su visais.
3. Eik į saugią vietą.
4. Išlik ramus.
5. Lauk informacijos.

Organizacija taip pat nustatė saugiausias vietas savo patalpose. Būtent tokie praktiniai, aiškiai ir lengvai suprantama kalba pateikti pasirengimo veiksmai turėtų būti skatinami organizacijos lygmeniu.

Tačiau rengiant šią apžvalgą vykusios konsultacijos su organizacijomis atskleidė, kad pasirengimas tampa gerokai sudėtingesnis, kai yra pereinama nuo pažįstamo ir aiškiai apibrėžto scenarijaus, pavyzdžiui, oro pavojaus, prie realios evakuacijos.

Lieka neatsakytų klausimų:

- 1) Kada organizacija turėtų evakuotis?
- 2) Kur žmonės turėtų būti evakuojami?
- 3) Kokios yra darbuotojų pareigos asmenų, kuriems teikiama pagalba, atžvilgiu?
- 4) Kaip elgtis, kai patiems darbuotojams reikia pasirūpinti savo šeimomis?
- 5) Kaip būtų užtikrinamas socialinių paslaugų tęstinumas užsitęsęs ekstremaliai situacijai?

Tai atskleidžia svarbią sisteminę spragą:

Organizacijos gali parengti savo patalpas ir jose esančius žmones situacijoms, kurias galima numatyti, tačiau jos neturėtų būti įpareigosotos savarankiškai spręsti klausimų, kurie priklauso nuo nacionalinių ir savivaldybių civilinės saugos planų ir sistemų.

Todėl civilinės saugos institucijos turi įtraukti organizacijas, teikiančias pagalbą ir paslaugas asmenims su negalia, į ekstremaliųjų situacijų planavimą ir sprendimų

² Dokumentas parengtas remiantis LNF stebėsena ir rekomendacijomis po 2026 m. gegužės 20 d. oro pavojaus, konsultacijomis su organizacijomis, dirbančiomis su asmenimis su negalia, ir pasirengimo praktikos pavyzdžiais.

priėmimą. Dar prieš įvykstant ekstremaliajai situacijai kartu su organizacijomis turi būti aptarti galimi scenarijai, parengtos aiškios instrukcijos, nustatytos atsakomybės, kontaktiniai asmenys ir veiksmų algoritmai.

Situacijos, kai žmogus nesievakuoja

Rengiantis ekstremaliosioms situacijoms būtina atsižvelgti ir į atvejus, kai žmogus nenori arba negali evakuotis. Tai gali būti ypač aktualu asmenims su intelekto negalia ir autistiškiems asmenims. Nepažįstama aplinka, sensorinė perkrova, įprastos rutinos sutrikdymas, atsiskyrimas nuo pažįstamų žmonių, sunkumai suprantant pavojų ar tai, kodėl būtina evakuotis, gali turėti įtakos žmogaus galimybei ar norui palikti pažįstamą aplinką.

Lietuvoje autistiškiems vaikams parengta medžiaga pateikia naudingą pavyzdį³. Joje pateikiamos vaizdinės istorijos apie ekstremalias situacijas padeda žmogui pasirengti ne tik tam, kur reikės eiti, bet ir tam, kaip pati patirtis gali atrodyti ir būti išgyvenama:

- Perspėjimo signalas gali būti garsus
- Saugioje vietoje gali būti daug žmonių ir triukšmo
- Įprasta rutina gali staiga pasikeisti
- Žmogus gali jausti baimę arba patirti sensorinę perkrovą.

Medžiagoje taip pat pateikiami būdai, galintys padėti: būti kartu su žmogumi, kuriuo pasitikima, naudoti ausines ar užsidengti ausis, pasiimti pažįstamą daiktą, lėtai kvėpuoti ir paprašyti pagalbos.

Pasirengimas turėtų apimti išankstinius mokymus ir praktinį veiksmų išbandymą, prieinamą informaciją ir individualios pagalbos planavimą. Skirtingą negalią turintiems asmenims reikalingi skirtingi prieinamumo ir pagalbos sprendimai:

- 1) **Kurtiesiems ir neprigirdintiems** – lietuvių gestų kalba, subtitrai ir vaizdiniai perspėjimai.
- 2) **Neregiamis ir silpnaregiams** – prieinama skaitmeninė informacija, orientavimosi pagalba ir kita reikalinga pagalba.
- 3) **Asmenims su judėjimo negalia** – prieinami evakuacijos keliai, priedangos, transportas ir kita asmeninė pagalba.
- 4) **Asmenims, kuriems reikalinga intensyvi pagalba** – aiškūs susitarimai, kas užtikrins šią pagalbą evakuacijos ir laikino apgyvendinimo metu.
- 5) **Asmenims su intelekto negalia** – informacija lengvai suprantama kalba, vaizdinės instrukcijos ir galimybės iš anksto praktiškai išbandyti veiksmus.

³ Lietuvos autizmo asociacija Lietaus vaikai, Lietuvos įtraukties švietime centras. Kaip galiu sau padėti pavojaus situacijose. Vizualios istorijos ir nusiramino baidai autistiškiems vaikams, 2026. https://www.lietausvaikai.lt/wp-content/uploads/2026/05/MT_Pavojausatveju.pdf

- 6) **Autistiškiems asmenims** – nuspėjami ir aiškūs nurodymai, sensorinių poreikių užtikrinimas ir pažįstamų žmonių pagalba.
- 7) **Asmenims su psichosocialine negalia** – aiški komunikacija, streso mažinimas, vaistų vartojimo ir psichikos sveikatos priežiūros tęstinumas.

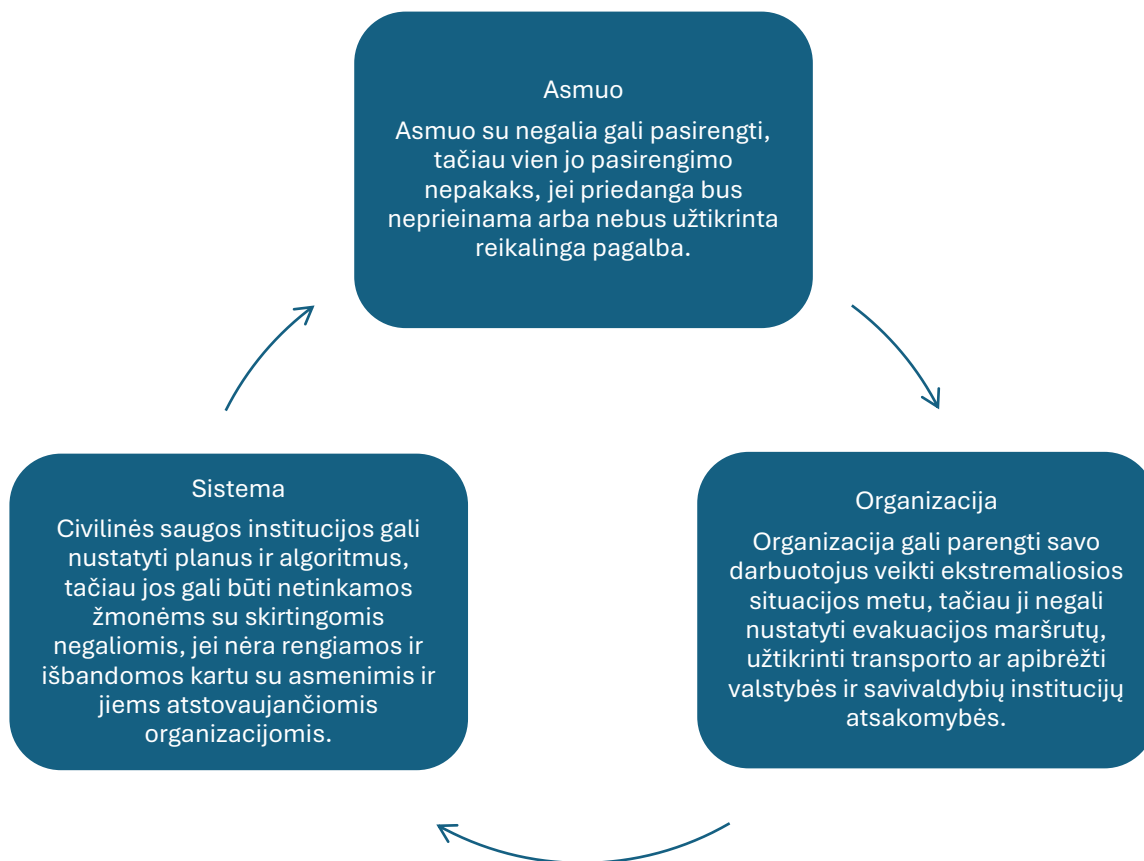
Įtraukus pasirengimas ekstremaliosioms situacijoms reiškia, kad iš anksto turi būti suplanuota, kaip žmonės turintys skirtingas negalias realiai gaus informaciją, supras, kas vyksta, priims sprendimus, pasieks saugią vietą ir toliau gaus jiems reikalingą pagalbą.

3. READY Baltics: nuo individualaus pasirengimo iki veikiančios sistemos

READY Baltics siekia parodyti, kad įtraukus pasirengimas, atsižvelgiantis į asmenų su negalia poreikius, didina visos visuomenės saugumą ir atsparumą. Projektas apima tris tarpusavyje susijusius lygmenis:

- 1) Stiprinamas individualus ir bendruomenių pasirengimas.
- 2) Stiprinami civilinės saugos institucijų gebėjimai integruoti asmenų su negalia įtraukimą į savo sistemas ir algoritmus.
- 3) Stiprinami negalios organizacijų advokacijos įgūdžiai, ekspertinės žinios ir dalyvavimas.

Įtraukus pasirengimas turi būti užtikrinamas trimis tarpusavyje susijusiais lygmenimis:



1 pav. Trys tarpusavyje susiję įtraukaus pasirengimo ekstremaliosioms situacijoms lygmenys

Šio advokacijos dokumento tikslas – siekti, kad nacionaliniu ir savivaldybių lygmenimis numatytas pasirengimas ekstremaliosioms situacijoms būtų įgyvendinamas aiškiai ir praktiškai, užtikrinant asmenų su negalia įtraukimą. Asmenys su negalia, pagalbą teikiantys darbuotojai ir organizacijos turi iš anksto žinoti, kokių veiksmų imtis, ir mokėti juos taikyti dar iki ekstremaliosios situacijos.

4. Reikalingi pokyčiai

Mūsų siekiami pokyčiai

- Civilinės saugos sistema, kurioje pasirengimas nesibaigia perspėjimu ir nurodymu evakuotis, bet užtikrina, kad skirtingą negalią turintys asmenys suprastų, ką daryti, galėtų priimti informacija pagrįstus sprendimus, pasiektų saugią vietą ir toliau gautų jiems reikalingą pagalbą.
- Asmenys su negalia ir jiems atstovaujančios organizacijos neturi būti vertinami tik kaip „pažeidžiama grupė“, kuriai reikia pagalbos. Jie turi būti aktyvūs pasirengimo priemonių rengimo, išbandymo ir vertinimo dalyviai bei partneriai.

1. Parengti praktines gaires organizacijoms, teikiančioms pagalbą asmenims su negalia

Gairėse turėtų būti aptarti skirtingi ekstremalių situacijų scenarijai ir aiškiai apibrėžtos atsakomybės, susijusios su perspėjimu, pagalbos teikimu, evakuacija, transportu ir laikinu apgyvendinimu. Jose taip pat turėtų būti konkrečiai paaiškintos socialinių darbuotojų, asmeninių asistentų, individualios priežiūros darbuotojų ir kitų asmenims su negalia pagalbą teikiančių darbuotojų atsakomybės nelaimių metu, įskaitant atvejus, kai žmogus negali evakuotis savarankiškai. Gairėse taip pat turėtų būti aptartos darbuotojų atsakomybės užsitęsus ekstremaliajai situacijai ir veiksmų derinimas su šeimomis ir atsakingomis institucijomis.

Ypatingas dėmesys reikalingas asmenims, kurie negali evakuotis savarankiškai arba kuriems reikalinga intensyvi ir nuolatinė pagalba. Gairės turėtų būti rengiamos kartu su asmenimis su negalia ir jiems atstovaujančiomis organizacijomis.

2. Užtikrinti informacijos apie ekstremaliąsias situacijas prieinamumą

Perspėjimai apie ekstremaliąsias situacijas ir nurodymai gyventojams turėtų būti teikiami įvairiais prieinamais formatais ir kanalais, įskaitant lietuvių gestų kalbą, subtitrus, vaizdinę informaciją, informaciją lengvai suprantama kalba ir prieinamą skaitmeninę komunikaciją.

Informacijoje apie priedangas turėtų būti aiškiai nurodytos konkrečios jų prieinamumo savybės ir jose prieinama pagalba, o ne tik naudojamas bendras prieinamumo simbolis. Prieinama informacija taip pat turėtų paaiškinti, kas vyksta gavus perspėjimą: kur eiti, ko tikėtis ir kur kreiptis pagalbos.

3. Planuoti ne tik evakuaciją, bet ir pagalbos tęstinumą

Pasirengimo planuose turi būti numatyta, kaip evakuacijos, laikino apgyvendinimo ir užsitęsusių ekstremaliųjų situacijų metu bus užtikrinamas būtinos pagalbos tęstinumas. Tai apima socialines paslaugas ir asmeninę pagalbą, pagalbą komunikuojant, techninės pagalbos priemonės, vaistus ir sveikatos priežiūrą, prieinamą transportą ir kitą su negalios poreikiais susijusią pagalbą.

4. Įtraukti asmenis su negalia ir jiems atstovaujančias organizacijas kaip partnerius

Skirtingą negalią turintys asmenys ir jiems atstovaujančios organizacijos turėtų būti sistemingai įtraukiami rengiant ekstremaliųjų situacijų procedūras, prieinamą informaciją ir mokymus, vertinant priedangų prieinamumą, planuojant pratybas ir jose dalyvaujant, vertinant pasirengimo priemones ir teikiant grįžtamąjį ryšį.

Asmenys su negalia neturi būti vertinami tik kaip pažeidžiama grupė, kuriai reikia pagalbos. Jų patirtis ir ekspertinės žinios yra būtinos kuriant pasirengimo priemones, kurios būtų tinkamos ir veiktų realiose situacijose.

5. Kvietimas veikti

Vidaus reikalų ministerija, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas, Nacionalinis krizių valdymo centras ir savivaldybės, bendradarbiaudami su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, turėtų įgyvendinti šias rekomendacijas kartu su negalios bendruomene, jiems atstovaujančiomis organizacijomis ir socialinių paslaugų įstaigomis.

2026 m. gegužės 20 d. oro pavojus parodė, kad vien civilinės saugos sistemos nepakanka – realios grėsmės atveju ji turi būti prieinama visiems. Ši situacija taip pat atskleidė, kad pasirengimo priemonės būtina iš anksto išbandyti, kad jos veiktų praktiškai dar iki nutinkant nelaimei.

READY Baltics projektas ir šiuo metu vykstantys civilinės saugos sistemos pokyčiai suteikia Lietuvai galimybę susieti pasirengimą individualiu, organizaciniu ir valstybės lygmenimis, siekiant užtikrinti vientisą ir veiksmingą pasirengimo sistemą.

Pasirengimas turėtų būti vertinamas ne tik pagal išsiųstus perspėjimus ir parengtus planus, bet ir pagal tai, ar žmonės supranta, ką daryti, gali priimti informacija pagrįstus sprendimus, pasiekti saugią vietą ir toliau gauti jiems reikalingą pagalbą.

Nė vieno nepalikime nuošalyje. Nieko apie mus be mūsų.

5. Apie READY Baltics

READY Baltics – regioninė iniciatyva, kuria stiprinama asmenų su negalia įtrauktis į civilinę saugą ir nelaimių rizikos valdymą Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje. Vienas iš pagrindinių projekto principų: įtraukus pasirengimas nėra tik vienai grupei aktualus klausimas. Tai saugesnės ir atsparesnės visuomenės pagrindas.

Asmenys su negalia yra viena iš grupių, kurioms krizės daro didžiausią poveikį: jie susiduria su didesne mirties rizika, neprieinamomis išankstinio perspėjimo sistemomis ir yra nepakankamai įtraukiami į ekstremaliųjų situacijų planavimą. Nepaisant aiškių tarptautinių ir Europos Sąjungos įsipareigojimų, asmenų su negalia įtrauktis į pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms ir reagavimą į jas Europoje vis dar užtikrinama nevienodai. READY Baltics siekia mažinti šią spragą, politinius įsipareigojimus paversdamas praktiškai veikiančiomis sistemomis, gebėjimais ir priemonėmis.

Pavadinimas **READY** apima projekto pagrindines kryptis: **Resilience** (atsparumas), **Equity** (lygiateisiškumas), **Accessibility** (prieinamumas) ir **Disability inclusion** (asmenų su negalia įtrauktis) vykdant prevenciją ir stiprinant pasirengimą.

READY reiškia pasirengimą VISIEMS!

Projekto kontekstas. Ši analizė parengta įgyvendinant READY Baltics projektą, skirtą atsparumo stiprinimui Baltijos regione per asmenų su negalia įtrauktį į civilinę saugą ir nelaimių rizikos valdymą. Ji pirmiausia prisideda prie antrojo darbo paketo tikslų – nacionalinių spragų analizės, įrodymais grįstos advokacijos ir glaudesnio asmenų su negalia organizacijų bei civilinės saugos institucijų bendradarbiavimo.

6. Susisiekiame

Advokacijos santrauką parengė: Marija Bočiarovaitė, Lietuvos negalios organizacijų forumo projektų koordinatore

Dėl daugiau informacijos susisiekite:

marija@Inf.lt | info@Inf.lt

Naudingos nuorodos:

[Lietuvos negalios organizacijų forumas](#)

[Projektas READY Baltics](#)